

Nagyon nagy és nehézségében szép feladat ez, mely összességében a bölcsesség szeretetéhez vezeti a tudományok szeretetére irányított tanítványt. Ezt sugározza magából minden jól tanított „tananyag”. A jól válaszoló tanító és a jól kérdező tanítvány egységet alkot a jól tanító tanárral és az ő jól felelő tanítványával. És ez több kell, hogy legyen, mint a tudás adta hatalom kapása és birtokba adása, mert ez — filozófia.

★

Őn, igen tisztelt Tanár Úr, aki egy ilyen cikket is elolvas, bizonyára a munkájukat szerető, lelkiismeretes tanárok közé tartozik. Kérem, tájékoztassa a gyerekeket az írásaimban található információs anyagról. Legfeljebb egészítse ki a Szende-Károly-Soltész kis könyvében (*A szép magyar nyelv*) található példákat még egy-kettővel. De ne dicsérjen. Mert féltő, hogy a gyerekek, akikben oly erős az emberiséget előrevívő jó tulajdonság: a kételkedés, az ellenkezés ördögétől — szerintem angyalától — ösztökélve, megmakacsolják magukat és viszolygást vált ki bennük a feldicséért mű.

Egy rossz tanártól pedig azt kérném: „Szidjon, Tanár Úr! Ennél jobbat nem is tehet!” Mert rossz tanárok szidalmi legalább annyit használtak például Adynak, mint az értők kis táborának dicsérete. Ebben szintén régi tapasztalataimra hivatkozhatom.

SZABÓ PÁL

TALPALATNYI FÖLD

LAKODALOM, KERESZTELŐ, BÖLCSŐ

Az én számomra az iskola első osztályában, még az ábécével, az olvasás megtanulásával kezdődött a világ. A betűk szavakba formálódása után csodálatosan szép kis versikék, kis történetek s történelmi töredékek voltak benne. Amelyek lerakódtak

a gyermek lelkében hóttig. Vagyis, aki él, annak mindmáig.

Az iskola osztályaiban az olvasmányi élmények évről-évre nemesedtek, szaporodtak, hat álló esztendeig. Ami egy kicsit tán még sok is volt, hogy soha többé ne szakadjak el se én, se annyi mindenki más, az olvasástól, verstől, regénytől, történelemtől.

Nem tehettem róla, hogy szinte kivételesen csak énbennem rakódott úgy le az elolvasott líra vagy történés, ilyen vagy amolyan legenda, mese, krónika, hogy nemcsak éreztem, érzektem, hittem vagy tagadtam, hanem szinte újra átéltem. Bizonyos, hogy éppen úgy, mint aki írta. Ha ugyan nem világosabban, tisztábban. Mert én már meg tudtam a vonalat húzni, hogy ez itten így volt, tehát igaz, de emitt már hiányos, emez pedig csak a valóságtól merőben elütő képzelet.

A tévedés, az más. Hiszen, megesk például, hogy az ember azt hiszi, hogy négyet ütött az óra, pedig ötöt ütött. Mindegy, az idő múlását figyelni, hallgatni, az óraütéseket megolvasni, aztán újra olvasni, vagyis... Kristálytisztaságban kezdtek a lelkekre hullani a betűk, ami mögött fényesre lobbant a jóság, emberség, és derűs lélekkel éltem s tovább színezgettem, de csaknem zokogásra kényszerítettek a tragédiák.

S ez még eléggé korán kezdődött, nagyon is fiatalon.

Az alig néhány példányos iskolai olvasókönyvek közben sem értem meg már az olvasnivalókban, hanem egy-kettőre túlléptem rajta. A mi házunknál is, mint igen sok paraszti háznál volt „téka”, és a tékában pár könyv, vagy csak füzet, és a szegen, a tükör mellett az évről évre másféle tartalmú és tárgyú kalendárium. Még írni, olvasni se tudtam, mikor téli estéken édesapám hangosan olvasott a lobogó mécs lángja mellett inkább, mint alatt. Az édesanyám kereketrokkája kerepelt, a szavak zengtek, a mécs lobogott, és énbennem egyre és egyre ijesztebben tágult a világ... De miket is olvashatott édesapám? *A szentek legendája*, meg a *Hármas história*, meg aztán Verne Gyula: *Sándor Mátyás*, s hasonlók.

Mire felcseperedtem, nagyon is hamar, és nagyon is túl-
léptem az iskolakönyvek és édesapám olvasmányain. De
ekkorra már bekóringyálta a betűk özönén és keresztül
a világot a képzelet, de olyasmi volt ez az érzet csak, mint
valami zavaros hínár. Schol egy pont, ahonnan széjjel lehetne
látni, s tájékozódni.

Aztán a kőművesinas-kor, és házak, családok benső léte,
élete és falvak és puszták és kastélyok, kúriák, templomok,
iskolák, tornyok, amelyeket vagy csak javígtattunk-szépít-
gettünk, de olyan is volt, amit alapjaiból építettünk.

Aztán urak és parasztok, papok, káptalanok, jegyzők, taní-
tók, lányok, asszonyok, családok, árvák, magánosok, koldusok.

Változó tájak, változó népszokások, harmatos rétek, szántók,
mezők, délibábok, viharok, napsütések.

Volt olyan kőműves a bandában, aki Szilas-pusztáról,
a falunktól 3–4 kilométerről esténként egy-két téglát vitt
haza. Én téglát nem vihetek, mert az lopás, és én nem tudnék
lopni, ha éhen fordulnék is fel, de nekem is vinnem kell vala-
mit haza. Viszek hát a kastély könyvvállványairól könyvet.
Mert ez nem lopás. Ennek még örül is a lelkiismeretem.

Jó volt belémerülni a regényekben megálmodott álmokba,
vágyakba, szerelmekbe, s jó volt alagutat vájni a börtönből,
ha pont ilyet olvastam. Pont ilyet.

De egyszer aztán keresni kezdtem a könyvekben önmagamát,
és rendre és sorba az egyre sokasodó megismert embereket,
sorsokat, helyzeteket. De nem találtam semmit és senkit nem
találtam. Dehát akkor mi értelme az egész irodalomnak?

Mennél többet olvastam, annál türelmetlenebbül, szinte
lázasan kerestem benne az általam ismert immár tengernyi
emberből legalább egyet-kettőt, akiket én ismertem, tudtam.
De nem találtam. Viszont, éppen a *Nyugat*-ban olvastam olyan
novellát, amelyben a parasztgyermek megszopja a kutyát,
mint a mitologikus Romulus és Remus. De még ez! Hanem
az a szédületes bárgyúság, amilyenek festegették a parasztot
általában a fővárosi kabarék! A paraszt a postán lenyeli a
bélyeget, és az irodában a sapkájába köp, annyira ideges.

Dehát ez a nagypolgári irodalom parasztlátása, hite, értékelése. De még az orosz irodalom klasszikusaival kezdődött realista irodalom sem találta meg a nagyon régen elvesztett kerékszeget. Olyannak írta, ábrázolta, a parasztot, de általában az embert, amilyennek ő látta, az író. Ha kasza van a vállán, akkor kaszálni megy, ha csapó van a kaszán, aratni megy, és ha fel van öltözve „vasárnapi” ruhába, vagy templomba megy vagy az állomáshoz, időbeli helyzet és naptár jelzési állapot és még sok minden más meghatározza.

Ez az a csehovi-külső realizmus akkor is, ha vacsora előtt jópárszor meditál a konyhában a szép szakácsné és a pompás illatú sült hal szájában már összefutó ízek között.

Vagy . . . ha a megbújásra kényszerült „házon kívüli” gavallér már ott találja megelőző partnerét az ágy alatt.

Mert hiszen Móricz Zsigmond is megmondta az igazi lényegét a parasztról, Turi Daniról akkor is, amikor a *Sáraranyban* végig vágat vele egy rendet anélkül, hogy csak egyszer is megfenetné vele a kaszát, s még csak egyetlen felvillanó példa: Dosztojevskij *Félkegyelműje* akkor is nagy mű, hogy ha az egész könyvben kitáruló életben nincsen annyi élő fa sem, mint egy szalonnasütő.

A benső embert, az érző embert, a gondolkodó embert akartam én megmutatni a mindennapok törvényeiben, a munkában, családban, kocsmában, templomban és az egész életben.

Meg akartam az embernek mutatni, mint a tükörben, hogy Te ilyen vagy, ez vagy, de legyen eszed, legyél te nemesebb, több, gazdagabb, igazabb, mert csak így és ezért érdemes élni, lenni. Szeresd a szépet, a jót, érezd az örömet, ne szagassa széjjel szívedet a sírás, meg aztán: megmutatni az egymást változtató történelmi helyzeteknek, hogy ez a magyar nép. Ezzel okosan gazdálkodjál.

A Lakodalom—Keresztelő—Bölcső: *Talpalatnyi föld*. Nincs benne egyetlen nevetés, vagy káromkodás, sírás, meditálás, vágy, ami valahol, valamelyik családban, faluban el nem hangzott volna. Vagy ha érzelem, ki nem nyílt volna.

Már csak itt, a Berettyó és a három Körösök tájékán. A munkában, és a létezés végtelenbe ívelő érzetében és élésében. Mert minden földrajzi tájnak, helyzetnek megvan a maga sajátos törvénye a létezésre.

SOMOGYI TÓTH SÁNDOR

NÉZŐPONTOK A GYEREKTÜKÖRHÖZ

Minden regénybeli figura-ábrázolat objektív igénnyel készül, legyen az központi figura („hős”), avagy mellékalak. Objektív: ez az olvasó szemszögéből azt jelenti, hogy a figurát fölismeri, elfogadja, mintegy elevennek látja; mozgása, gondolatvilága, stílusa természetessé lesz. Sőt, a racionális elfogadáson túl: az érzelmek, indulatok szférájában is azonosulhat a „hőssel”. Ez persze nem mindig harmónikus együttmozgás, hanem esetleg izgatott polemikus viszony, amikor az olvasó az elfogadás általános gesztusán belül, a „hős” bizonyos cselekedeteit, döntéseit helyteleníti, esetleg elítéli — vagyis: roppant közeli, intenzív, szinte a barátságához hasonló viszonyba jut vele. Szembeötlő: az *objektivitás hatalmas követelmény*. (Úgy is mondhatnánk: abszurd követelmény).

Az író szemszögéből az objektív igény elsősorban azt jelenti: okvetlenül döntenie kell, milyen módon csökkenti az igény abszurditását.

Az objektív igény korunkban — alighanem az eddig legintenzívebb történelmi és szellemi tudatosság kora! — kivételesen erős esztétikai parancs. Közhely, hogy az elhitézés (hitelesség) határfokát illetően a művészetben kétféle jellegzetes módszert alkalmaznak, s ez a kétféle módszer a próza-irodalomban jól fölismerhető: az egyik a tényközlő, (*non fikcion*), a másik a *fikciós* irodalom. Nem ellenérv a módszer *létével* szemben, hogy a fikciós ábrázolatban is mindig vannak